

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Ventspils iela 53, Rīga, LV-1002, tālr. 67359128, fakss 67359159, e-pasts pasts@bti.gov.lv, www.bti.gov.lv

Rīgā

Nr. _____
Uz 17.03.2020. Nr. 33-1-07/400

Labklājības ministrijai
lm@lm.gov.lv

Informācijai:
Latvijas Republikas Tiesībsargam
tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Par aizgādības institūtu

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā (turpmāk – VBTAI) 2020.gada 17.martā saņemta Labklājības ministrijas vēstule Nr. 33-1-07/400 par problēmjautājumu attiecībā uz aizgādības institūtu aktualizāciju, kā arī lūgts sniegt skaidrojumu par metodiskās funkcijas īstenošanu aizgādības jautājumos, tai skaitā norādot, cik un kādos gadījumos Latvijas bāriņtiesu darbinieku asociācija vai pašas bāriņtiesas ir lūgušas sniegt metodiskos ieteikumus aizgādības jautājumos, lai tiktu nodrošinātas un ievērotas personu ar ierobežotu rīcībspēju tiesības un intereses.

Atbildot uz jautājumu par metodiskās funkcijas īstenošanu aizgādības jautājumos, paskaidrojam, ka VBTAI, atbilstoši Bāriņtiesu likuma 5.panta pirmajā daļā noteiktajai kompetencei, uzrauga bāriņtiesu darbību bērna un aizgādībā esošās personas tiesību un interešu aizsardzībā un sniedz tām metodisko palīdzību, t.sk., īstenojot plānotās bāriņtiesas lietvedībā esošo lietu pārbaudes, kā arī izskatot saņemtos iesniegumus par iespējamām nepilnībām bāriņtiesu darbībā.

Pārbaudot informāciju VBTAI lietvedības sistēmā, konstatēts, ka no 2012.gada līdz šīs vēstules sagatavošanas brīdīm VBTAI nav saņēmusi Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācijas vēstuli vai iesniegumu, kurā būtu norādīts, ka pastāv aktuāla problemātika aizgādības lietu veidošanā un pārraudzībā, par ko būtu nepieciešami īpaši metodiskie ieteikumi.

Vēršam uzmanību, ka VBTAI vienmēr ir bijusi pieejama ikvienai Latvijas bāriņtiesai jebkura jautājuma risināšanai. Saskaņā ar VBTAI lietvedības sistēmas informāciju, pēdējo 10 gadu laikā VBTAI saņēmusi tikai 11 lūgumus sniegt ieteikumus vai izvērtēt bāriņtiesu darbību aizgādības lietās. Pamatojoties uz privātpersonu sūdzībām, vai pašu bāriņtiesu lūgumiem sniegt metodiskos ieteikumus aizgādības lietās, VBTAI ir sniegusi metodisko atbalstu deviņos gadījumos:

- 1) 2010.gada 1.oktobrī vēstulē Nr.1-8/1605 Rīgas bāriņtiesai, konstatējot bāriņtiesas darbības nepilnības konkrētā lietā;
- 2) 2012.gada 27.jūlija vēstulē Nr.1-5/1491 Gulbenes novada Litenes bāriņtiesai par lēmumu pieņemšanas piekritības jautājumiem aizgādības lietās;

- 3) 2014.gada 30.janvāra vēstulē Nr.1-5/277 sadarbībā ar Tieslietu ministriju sniegts viedoklis Rīgas bāriņtiesai jautājumā par bāriņtiesas darbību konkrētā lietā;
- 4) 2014.gada 22.novembra vēstulē Nr.1-5/2631 Rīgas bāriņtiesai par nepieciešamību veltīt pienācīgu vērību aizgādībā nodotas personas viedoklim konkrētā lietā;
- 5) 2016. gada 25.jūlija vēstulē Nr. 1-5/2178 VBTAI lūgusi Ķeguma novada pašvaldības bāriņtiesu un sociālo dienestu nekavējoties veikt darbības konkrētas aizgādībā esošas personas tiesību aizsardzības nodrošināšanai;
- 6) 2018.gada 6.februāra vēstulē Nr.1-5/556 Krimuldas novada bāriņtiesai konkrētas lietas ietvaros;
- 7) 2019.gada 17.jūnija vēstulē Nr.1-5/2634 Siguldas novada bāriņtiesai par aizgādībā esošu personu lietu pārraudzību un lietu piekritību pēc bāriņtiesas lūguma;
- 8) 2019.gada 28.oktobra vēstulē Nr.1-5/4463 Alūksnes novada bāriņtiesai konkrētas lietas ietvaros;
- 9) 2019.gada 10.decembra vēstulē Nr.1-5/5098 Baldones novada bāriņtiesai par rīcību, ja bāriņtiesas priekšsēdētāja vienlaikus ir aizgādne personai ar ierobežotu rīcībspēju.

Ņemot vērā minēto, kā arī to, ka VBTAI bāriņtiesu un audžuģimeņu departaments gada laikā izskata aptuveni 400 iesniegumus un sūdzības, nav uzskatāms, ka VBTAI saņemto iesniegumu skaits aizgādības lietās liecinātu par aktuālu problemātiku.

2019.gada oktobrī VBTAI lūdza bāriņtiesas sniegt viedokli par galvenajiem problēmjautājumiem darbā attiecībā uz aizgādības lietām. Sniedzot atbildes, bāriņtiesas nenorādīja, ka viņām būtu sarežģījumi attiecībā uz lēmumu pieņemšanu vai aizgādībā esošu personu personisko un mantisko tiesību aizsardzību. No saņemtajām atbildēm tika secināts, ka aktuālais jautājums attiecībā uz aizgādības institūtu jau ilgstošā laika periodā ir **grūtības atrast personas, kuras vēlētos uzņemt aizgādņa pienākumus** tām personām ar ierobežotu rīcībspēju, kurām nav tuvinieku vai tuvinieki atsakās no aizgādņa pienākumu veikšanas.. VBTAI jau 2015.gada 9.janvārī, vēstulē Nr.1-5/66 aicināja Labklājības ministriju izvērtēt nepieciešamību izstrādāt vienošanās dokumentu par starpinstitutionālās sadarbības mehānismu pašvaldības institūcijām, kuras iesaistītas aizgādībā esošu personu tiesību nodrošināšanā, lai arī pašvaldības sociālais dienests sniegtu atbalstu bāriņtiesai meklējot piemērotas personas aizgādņu pienākumu pildīšanai.

Vēršam uzmanību, ka Bāriņtiesu likuma 4.panta pirmajā daļā noteiks, ka bāriņtiesa savā darbībā pamatojas uz normatīvajiem aktiem un publisko tiesību principiem. Tādēļ likumdevējs ir noteicis noteiktas izglītības¹ nepieciešamību personām, kuras vēlas tikt ievēlētas bāriņtiesas priekšsēdētāja vai bāriņtiesas locekļu amatos. Ministru kabineta 2006.gada 5.decembra noteikumu Nr.984 "Noteikumi par bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka un bāriņtiesas locekļa mācību programmas saturu un apmācības kārtību" 2.punktā noteikts, ka, lai iegūtu speciālās zināšanas par bāriņtiesas funkcijām, uzdevumiem, kompetenci, darba organizāciju, dokumentu izstrādāšanu un noformēšanu, bāriņtiesas darbinieks apgūst mācību programmu ne mazāk kā 150 stundu apjomā. Ar 2014.gada 22.septembra rīkojumu Nr.1-1/423 inspekcijas priekšniece L.Rieksta-Riekstiņa apstiprināja pilnveidoto mācību programmu 192 akadēmisko stundu apjomā². Mācību programmā ir **iekļautas** tādas tēmas kā:

- aizgādņa iecelšana personai ar rīcībspējas ierobežojumiem, aizgādņa tiesības un pienākumi;
- aizgādņa iecelšana promesošas vai pazudušas personas mantai, aizgādņa tiesības un pienākumi;
- bāriņtiesas darbības aizgādībā esošas personas tiesību un interešu nodrošināšanā.

Ievērojot minēto, amatā ievēlētām bāriņtiesas priekšsēdētājam vai bāriņtiesas loceklim ir jāpiemīt zināšanām un prasmēm, lai kompetences ietvaros nodrošinātu pilnvērtīgu bērnu vai aizgādībā esošas personas tiesību un interešu aizsardzību.

¹ Bāriņtiesu likuma 10.pants

² http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/noderiga_informacija/?doc=3868&page=1

VBTAI, plānojot plānotās pārbaudes bāriņtiesās, kā arī izstrādājamo metodiskos ieteikumus³, jāņem vērā gan aktuālākie jautājumi bāriņtiesu darbībā, gan, protams, VBTAI resursi un kapacitāte. Ievērojot minēto, no 2018.gada plānotajās lietu pārbaudēs uzsvars ir bijis uz bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu ģimeniskā vidē, proti, deinstitucionalizāciju, kā arī uz ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu tiesību un interešu aizsardzību, tādēļ plānotajās pārbaudēs aizgādības lietas netiek skatītas.

Vienlaikus, VBTAI nepiekrīt Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācijas, kā arī Latvijas Republikas Tiesībsarga paustajam viedoklim, ka bāriņtiesām aizgādības lietās nav metodisko ieteikumu un vadības.

Jāatzīmē, ka īpaši būtisks periods bāriņtiesu darbībā attiecībā uz personu ar ierobežotu rīcībspēju tiesisko interešu aizsardzību bija 2012.gads, kad spēkā stājās Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 27.decembra spriedums Nr.2010-38-01 "Par Civillikuma 364. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam", ar kuru Civillikuma 358. un 364. pants tika atzīti par neatbilstošiem Satversmei un spēkā neesošiem no 2012.gada 1.janvāra, kā arī 2013.gads, kad spēkā stājās virkne grozījumu Civillikumā attiecībā uz aizgādības institūtu. Minētajā periodā VBTAI sniedza bāriņtiesām skaidrojumu par izmaiņām, kā arī plānoto pārbaudzi laikā pastiprinātu vērību veltīja bāriņtiesu darbībai aizgādības lietās.

Informējam, ka plānoto pārbaudzi laikā VBTAI 2013.gadā pārbaudīja 175 aizgādības lietas, 2014.gadā 206 aizgādības lietas, 2015.gadā 110 aizgādības lietas, 2017.gadā 152 aizgādības lietas. Ņemot vērā to, ka VBTAI cenšas nodrošināt plānoto bāriņtiesas lietu pārbaudi katrā bāriņtiesā vidēji ik pēc 3 gadiem, secināms, ka **praktiski katrai Latvijas bāriņtiesai ir bijusi iespēja noskaidrot aktuālākos problēmjautājumus tieši savā pārziņā esošajās aizgādības lietās plānotās pārbaudes laikā.**

Vienlaikus norādāms, ka 2016.gada novembrī un decembrī VBTAI organizēja **zināšanu pilnveides semināru bāriņtiesām**, kuru apmeklēja pārstāvji no 125 bāriņtiesām (90% no tobrīd Latvijā darbojošajām bāriņtiesām). Zināšanu pilnveides seminārā tika iekļauta tēma **"Personas rīcībspējas ierobežojuma noteikšana, pagaidu aizgādības nodibināšana, kā arī bāriņtiesas loma rīcībspējas ierobežojuma pārskatīšanā"**, ko pasniedza Latvijas Republikas prokuratūras prokurors A.Vīksna⁴.

Papildus informējam, ka 2019.gada 25.aprīlī VBTAI mājas lapā ir publicētas **vadlīnijas piekritības jautājumā lietās par aizgādņa iecelšanu personai**⁵. VBTAI mājas lapā ir pieejami arī **metodiskie ieteikumi bāriņtiesas darbībā, nodrošinot aizgādībā esošas personas mantiskās intereses**, kas publicēti jau 2015.gadā un periodiski aktualizēti, pēdējo reizi 2020.gada 24.janvārī.

2020.gada 3.janvārī VBTAI mājas lapā pie metodiskajiem ieteikumiem ir publicēti VBTAI un Labklājības ministrijas izstrādātie **dzīves apstākļu pārbaudes aktu un sarunu protokolu paraugi**⁶, kuros ietverti pamatuzstādījumi, kas bāriņtiesai jānoskaidro, veicot ikgadējās dzīves apstākļu pārbaudes pie aizgādībā esošām personām, lai pārliecinātos par viņu tiesību aizsardzību.

VBTAI vēlas akcentēt, ka VBTAI pievienojas Latvijas Republikas Tiesībsarga paustajam viedoklim, ka personu ar ierobežotu rīcībspēju tiesību un interešu nodrošināšanai un ievērošanai veltījama vienlīdz liela vērība kā bērnu tiesību aizsardzībai. Kā īpaši aktualizējams jautājums ir par iespēju nodrošināt valsts atlīdzību personām, kuras pilda aizgādņa pienākumu (analogi kā aizbildņiem). Tāpat, ievērojot plānotās diskusijas par aizgādības institūtu, attiecībā uz bāriņtiesu kompetenci aizgādībā esošās personas personisko un mantisko interešu aizsardzībā, VBTAI rosina diskutēt par nepieciešamību palielināt mācību stundu skaitu, kas

³ Metodiskie ieteikumi ir izvērsti darbības procesa secīgs apraksts, lai ar iespējami labāku resursu un laika izlietojuma efektivitāti sasniegtu izvirzītos kvalitatīvos un/vai kvantitatīvos darba vai darbības mērķus

⁴ http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/noderiga_informacija/?doc=4605&page=1

⁵ http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=5442&page=

⁶ http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=5593

veltīts aizgādības jautājumiem, Ministru kabineta 2006.gada 5.decembra noteikumu Nr.984 “Noteikumi par bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka un bāriņtiesas locekļa mācību programmas saturu un apmācības kārtību” 2.punktā noteiktajā mācību programmā.

Priekšnieka p.i.,

Bāriņtiesu un audžuģimeņu departamenta direktore

(paraksts*)

V.Gorbunova

*Dokuments parakstīts ar drošu elektronisko parakstu

Erno 67359152